

مطبوعات نیمه اول سال ۱۳۲۵

حزب توده ایران در دولت (۱۳۲۵)

اعلام برنامه اقتصادی- اجتماعی

نخستین دولت ائتلافی ایران

حمایت از سرمایه گذاری داخلی و حمایت از تولید داخلی، عمومی شدن فرهنگ و بهداشت، ایجاد کار برای بیکاران، پذیرش قوانین دمکراتیک جهانی (آزادی ها و حقوق بشر)، آغاز اصلاحات کشاورزی و اجرای قانون کار از اصول اساسی این برنامه ائتلافی بود.

دولت ائتلافی که در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۳۲۵ و با شرکت سه وزیر توده ای تشکیل شد، حاصل گفتگوهای بود که پیش از آن در همین ارتباط بین حزب ایران، نخست وزیر و معاون او (قوام و فیروز) و همچنین شخصیت های ملی انجام شده بود. حتی نخست وزیر برای نشان دادن تفاهم خویش جهت تشکیل یک دولت ائتلافی با حزب توده ایران، در کلوب حزب در خیابان فردوسی - در مقابل بانک رهنی- حضور یافته بود. این گفتگوها درباره یک برنامه حداقل اصلاحی انجام شده بود و تفاهم نیز بر سر همین برنامه بدست آمد. یعنی ابتدا برنامه اقتصادی- اجتماعی تنظیم و بر سر آن تفاهم حاصل شد و سپس سه عضو رهبری وقت حزب توده ایران وارد کابینه شدند. بر سر تقسیم وزارتخانه ها در دولت ائتلافی نیز تفاهم شده بود.

قوام پیش از این تفاهم و تشکیل کابینه، چند بار برای اعلام برخی اصلاحات خیز برداشته و اعلامیه هایی نیز صادر کرده بود که عمدتاً متوجه فساد اداری، علیه توطئه برخی فرماندهان نظامی و کوتاه کردن دست وابستگان دربار شاهنشاهی بود. گرچه در این گام ها عزمی برای مقابله با فئودال ها و خوانین، برگرداندن مالکیت زمین به کشاورزان و یا تنظیم یک برنامه اقتصاد ملی بسیار ضعیف تر از مقابله خود وی با دربار و رقابت با شاه بود. در واقع اصلاحاتی که او بصورت بخشنامه اعلام می کرد و حتی انحلال مجلس و تدارک انتخابات مجلس پانزدهم در اصل ریشه در همین رقابت داشت. تشکیل یک حزب دولتی با حمایت نخست وزیر بنام "حزب دمکرات ایران" و گرفتن اختیار برخی جابجائی ها در فرماندهی نیروهای پلیس و ارتش و حتی تحمیل ضرورت مشورت با نخست وزیر برای صدور احکام انتصابات فرماندهان و یا ارتقاء درجه فرماندهان و دستگیری برخی سیاسیون وابسته مستقیم به سفارتخانه انگلیس و یا مجری توطئه های اشرف پهلوی و شاه نیز همگی در رقابت نخست وزیر و دربار شاه منعکس بود. قوام با اتحاد شوروی برای خروج ارتش سرخ از ایران پس از جنگ دوم جهانی و مذاکرات و تفاهم هایی که با پیشه وری صدر حکومت خودمختار آذربایجان و قاضی محمد صدر حکومت خودگردان کردستان بدست آمده بود با مخالفت شاه جاه طلب و تشنه قدرت روبرو بود. حتی قوام با پیشه وری به این تفاهم رسیده بود که ژنرال های ارتش فرقه دمکرات آذربایجان نه تنها با همان درجات نظامی، بلکه با ارتقاء درجه به عضویت در ارتش پذیرفته شوند. (این نکته مهمی است که ارتشبد فردوست در خاطرات خود آن را بعنوان شاهد گفتگوی تلفنی قوام و شاه در اتاق شاه نقل می کند و در شماره های نخست این یادداشت ها ما آن را نقل کردیم.)

شاه با این تفاهم و توافق مخالف بود، همچنان که با کابینه ائتلافی مخالف بود و به همین دلیل در تمام این دوران به شهادت اخباری که در ارتباط با تلاش های نظامی شاه در نیمسال اول سال ۱۳۲۵ نقل خواهیم کرد، شاه می کوشید ارتش را به حزب سیاسی و مسلح خود تبدیل کند تا در یک فرصت مناسب سلطنت را تبدیل به حکومت کند. مقابله خونین با دو حکومت خودمختار در آذربایجان و کردستان ایران همان فرصت طلایی بود که شاه بدست آورد. قوام جاه طلب تر و بند بازتر از آن خود را می دانست که بخواهد میدان را ترک کند و به همین

دلیل به تفاهم ها و قرارها و مذاکرات خود با دو حکومت خودمختار و به کابینه ائتلافی و حتی تفاهم نامه های بدست آمده در مسکو نیز پایبند نماند و از همراهی با توطئه ها غفلت نکرد تا ابتکار عمل را از شاه گرفته و صدراعظم پر قدرت باقی بماند. خواب و خیالی که باطل از آب در آمد و کابینه او نیز پس از سرکوب جنبش های ملی در آذربایجان و کردستان سقوط کرد و کار افتاد به دست "حسین علاء" سفیر کبیر دربار شاهنشاهی در امریکا، که حمایت محافل امریکائی از شاه را با خود از امریکا به ایران و برای شاه ارمغان آورده بود. گرچه قوام یکبار دیگر و در جریان کودتای ۳۰ دوباره علیه دولت دکتر مصدق نیز برای چند روز به میدان فراخوانده شد، اما این قوام دیگر آن قوام قدر قدرت و صاحب اختیار نبود و جامعه سیاسی ایران نیز آن جامعه ۱۳۲۵ نبود که به این آسانی چهره ای جاه طلب و دو دوزه بازی مانند قوام را بپذیرد.

ما در این شماره و در جهت روشن ساختن انگیزه ها و دلایل تشکیل دولت ائتلافی با حضور سه وزیر توده ای، متن اعلامیه نخست وزیر "قوام السلطنه" را منتشر می کنیم، که در واقع برنامه مورد تفاهم همه شرکت کنندگان در این دولت بود. با آنکه در این اعلامیه تنها رئیس مطالب ذکر شده، اما حتی در همین حد نیز کاملاً مشهود است که این برنامه حداقل در زمان خود برنامه ای مترقی بوده است. این برنامه و اعلامیه نشان می دهد که بحث نه بر سر حضور در کابینه و وزیر شدن این و یا آن عضو رهبری وقت حزب توده ایران، بلکه بحث بر سر آغاز اصلاحات اقتصادی- اجتماعی بوده است، گرچه عمر این کابینه و ائتلاف و اجرای این برنامه بسیار کوتاه بود اما این عمر کوتاه نمی تواند توجیه کننده غفلت ما از تحلیل و ارزیابی آن شرایط شود که بموجب آن حزب توده ایران در دولت حضور یافت. متن اعلامیه نخست وزیر را به نقل از مجلد اخبار نیمسال اول سال ۱۳۲۵ تحت عنوان "کلیات مطبوعات" بخوانید:

اعلامیه جناب آقای نخست وزیر

- ۱- آقای نخست وزیر پس از تشکیل کابینه جدید اعلامیه در ۹ ماده منتشر نموده و هدف های اصلی برنامه اصلاحات داخلی دولت خودشان را در ۹ ماده باطلاع عامه رساندند.
- ۱- ایجاد اصول اقتصادی ملی مترقی و تشویق سرمایه های داخلی جهت ایجاد صنایع جدید بوسیله حمایت از مصنوعات و محصولات کشور.
- ۲- تقسیم بودجه کل کشور به نحوی که بتدریج فرهنگ و بهداشت عمومی یافته و صنعت و کشاورزی تقویت گردد.
- ۳- تجدید نظر در قوانینی که با اصول مترقی و دموکراتیک و منشور ملل متفق مغایرت دارد.
- ۴- تعیین مجازات اعدام جهت مختلسین اموال عمومی و اعدام فوری سارقین مسلح و کسانی که امنیت و آسایش عمومی را مختل می نمایند.
- ۵- تعقیب خیانتکاران کشور بوسیله تشکیل دادگاه های مخصوص و محاکمه و مجازات سریع آنها.
- ۶- تعیین روابط میان مالک و زارع بوسیله وضع مقررات مخصوص و اجرای فوری آن در کلیه نقاط کشور.
- ۷- تکمیل اصلاحات کشاورزی و سرعت انجام تقسیم خالصجات میان زارعین.
- ۸- تجدید نظر کامل در اوضاع مالی کشور.
- ۹- ایجاد کار جهت بیکاران بوسیله تهیه و اجرای طرح های اصلاحی و بهبود وضع کارگران بوسیله اجرای قانون کار.

و درباره مناسبات ایران با دول خارجی روش سیاست بی طرفی را اعلام و درباره مداخلات عمال بیگانه در ایران این دو ماده را اضافه نموده بودند:

۱- از این تاریخ مراوده با سفارتخانه ها فقط برای مستخدمین دولت که شغل آنها اقتضای چنین ارتباط را ایجاب می نماید با کسب اجازه قبلی از روسای مافوق مجاز خواهد بود لا غیر و هر نوع تخلف از این دستور موجب انفصال فوری از خدمت دولت خواهد گردید.

۲- اشخاصی که مستخدم دولت نیستند و مطلقاً کاری با سفارتخانه ها ندارند باید از این تاریخ مراوده خود را با سفارت خانه ها ترک نمایند و اینجانب انتظار دارم نمایندگان مختار و صاحب منصبان سفارتخانه ها و قنسول های دولت دوست و متفق نیز از قبول رفت و آمد و مراوده با اشخاص غیر مسئول امتناع نموده و رعایت این اصل را که در تحکیم مناسبات حسنه و امکان بروز هر گونه سوء تفاهم موثر خواهد بود کاملاً محترم شمارند.

راه توده ۱۲۹ ۱۶,۰۴,۲۰۰۷